

Farkas Gejza: A korosztályok.

Marx társadalomgazdasági meghatározása az «osztályokról», melyek alatt elsősorban a tőkés polgárságot és a bérmunkásságot értette, annyira átment a köztudatba, hogy még nem szocialista körökben is elsősorban ezekre gondolnak a szó hallatánál. Egyéb osztályoknak, mint a vasúti-, iskolai- és korosztályok, épen csak az élet bizonyos meghatározott viszonylataiban vagyunk hajlandók Jelentőséget tulajdonítani. Pedig a társadalomgazdasági tényezőkn, a vagyonosság és keresetmód különbségein kívül vannak még más ismérvek is, melyek az embereket több-kevesebb külön csoportba sorozzák.

Ilyen mindenekelőtt a nem és az életkor. Az előbbivel ezúttal nem foglalkozunk, csak megemlíjük, hogy az általa feltételezett különbség Jelentékeny társadalmi mozgalomra vezetett a feminizmusban. Az utóbbiról ezt nem mondhatjuk ily nagy mértékben, bár miként ezt épen a következő fejtegetésekben látni fogjuk, a korkülönbségek társadalmi, osztályalkotó ereje igen nagy és a szociálpolitikusnak is nem egy kemény, de hálás feladatot szolgált.

Mindjárt megállapíthatjuk, hogy a korosztályok annál nagyobb jelentőséggel bírnak, minél fejletlenebb, elmaradottabb valamely társadalom, míg a haladottabb emberközületekben kiható erejük csökken, illetőleg hovatovább néhány, még megemlíendő társadalompolitikai kérdésre korlátozódik. A vad népek közt sok helyt az egyívású férfiak valóságos szövetségeket alkotnak, melyek addig, míg tagjaik java erejükben vannak, valóságos zsarnoki hatalmat gyakorolnak a fiatalabbak, a gyermekek és az összes nők fölött. Az igaz, hogy az ilyen népeknél az aggkor gyengeségeinek bekövetkezése, mely természetesen a korosztály létszámának az elhalálózások révén gyors csökkenésével jár együtt,

a még megmaradt öregekre nézve nemcsak uralkodó helyzetük elvesztését, de még egyéni értékük lefokozását, megtagadását, sőt életük időelőtti erőszakos kioltását is vonja maga után. Ugyanezt látjuk, bár kissé enyhített formában, a már haladottabb barbár népeknél, valamint az antik nemzetek történetében. Itt is egy bizonyos fegyverképes kor elérése helyezi a férfit polgári jogai élvezetébe, társadalmi állása nagy mértékben növekszik, mikor az előhaladó korról és tapasztalattal hadvezetésre és munkairányításra válik képessé. De mikor azután a beálló aggkor tapasztalat-kincse mögül elszedi izom- és idegerezét, tekintélye rohamosan alászáll; a zsidóknál egy öreg ember megölése esetén a vérdíj csekélyebb volt, mint egy fiatalénál, az ósrómaiak a népszavazásokból is kizárták a fegyverképtelen aggokat (depontani).

Érdekes, hogy a félművelteknek nevezhető társadalmak szövvői folyton tiszteletet követeltek és részben harcoltak is ki azok számára, akiktől az emberi jogok teljességét nemük vagy koruk miatt megtagadták. A női nem, kivált az úri nők iránti lovagias tisztelet gyökerei messze a lovagkor elé nyúlnak vissza; az aggok és általában az öregebbek iránti tisztelet kötelességét a szentírástól kezdve minden régi nép erkölcsi parancsai hangoztatják. Sőt: maxima puero debetur reverentia – a fejletlensége révén szinte jogtalan gyermeket is tisztelet illeti meg. Persze csak épen bizonyos különleges helyzetekben, egyes külsőségekben – és ezekben is legtöbbször az erősebbek egyéni tetszésétől függ. hogy megadják-e a gyengébbeknek az őket elismerten megillető tiszteletet.

Mai, polgárosult társadalmunkat a korosztályok egymáshoz való helyzete tekintetében legkifejezöbben jellemzi Hugó Victor «Nyomorultak» regényének egyik epizód alakja, egy elaggott, elmaradott, egész életében mindig kizsákmányolt és lealázott munkás ezen szavaival: «Azelőtt kicsinek szólítottak, most öregnek» – ezzel azt fejezve ki, hogy előbb fiatalságát, utóbb öregségét használták fel ürügyül arra, hogy tőle a kereset és megbecsülés rendes mértékét megtagadják. Az egyes korosztályoknak egymáshoz való viszonya a barbár idők óta mégis csak kevesebbet változott, mint első pillanatban gondolhatnánk. A gyermeket sok családban becézik, elkényeztetik, – általában mégis alsóbbrendű lénynek tekintik, akinek sem egészsége, sem jóléte, sem önérzete nem érdemel olyan tekintetet, mint a felnőtteké, akit kivált haladottabb éveiben, az ifjúkor küszöbén nyugodt lelki-

ismerettel lehet rossz ellátásra, túleröltető munkára fogni, eszmevilágát durva és emellett igen gyakran értelmetlen fenytésekkel megrontani. Az öregek pedig csak ott élvezik egészen a korukat elméletileg megillető tiszteletet, ahol a polgári törvénykönyvek konzervatív, vagyonösszetartó irányzata őket oly javak és jóvedelmi források uraivá tette, melyektől más egyének boldogulása is függ. Ahol ilyen nincs, az öregségéhez közeledő ember – a 40 éven fölüli már kisebb keresetre szorult munkás – lépten-nyomon kénytelen tapasztalni, hogy reá már kevesebb Szükség van, mint másra. Az öreg paraszt tegezheti a falujabeli legényeket – ezek «kend» megszólítással alkalmilag olyanokat mondanak neki, amikért régen, mikor még nem volt «kend» és mikor még nem volt – koldulási engedélye, ugyancsak el látta volna a bajukat.

Azért némi változás a korosztályok egymáshoz való viszonyában, a fiataloknak és öregeknek osztályrészül jutó bánásmódban mégis csak észlelhető a művelődés élén haladó nemzetek körében. A gyermekek teljesebb gondozásáról, egészségesebb neveléséről, mindenféle testi és erkölcsi ártalmak elleni védelméről mind nagyobb mértékben gondoskodnak; még a velük való érintkezésben is, a régibb időktől eltérően, nagyobb súlyt helyeznek emberi, mint gyermeki mivoltukra. Az öregeket pedig mind kielégítőbb mértékben látják el nyugdíjakkal, amelyek nem alamizsna jellegűek és így nem is gátolják, hogy élvezőik teljes mértékben megtartsák a társadalomban elfoglalt állásukat. Még az adócenzus elvesztése sem fenyegeti az öreg munkást, iparost, gazdálkodót politikai jogai elvesztésével, ahol az általános választójog azt a kereseti színvonalától függetlenné tette. És különös! Épen ahol a társadalom az örvedetes fejlődésnek erre az útjára lépett, esik legkevesebb szó a tiszteletről; az egyes családok, munkacsoportok, ismeretségi körök különféle korú tagjai annál fesztelenebbül, mindenféle megszólítási és egyéb megkülönböztetésektől mentebbül érintkeznek egymással, minél kevésbé nyomasztó egyesek túlereje, minél biztosabb, kellemesebb a gyengébbek helyzete is.

Bizonyos szertartásos tiszteletre az öregek ott tartanak igényt és ott is van erre szükségük, ahol csakis ez a hagyományos szokás védi meg őket némileg az erőteljesebb fiatalok túrhetetlen durvaságaitól és gúnyolódásaitól. Hasonlóképen a gyermekek és fejletlen fiatalok bizonyos tisztelete sem egyéb, mint elég gyenge védőfal a zsenge emberi nemzedéknek túlságos ki-

aknázása, bántalmazása, esetleg fajtalan kihasználása ellen. Míg ahol mindezeknek veszélye elhárult, ahol az általánosan kedvező megélhetési viszonyok, a minden reászorulóra kiterjedő társadalmi gondoskodás, az emberek helyes, szociális irányú nevelése folytán sem a fiataloknak, sem az öregeknek nem kell pusztán koruk miatt hátrányoktól, kellemetlenségektől tartaniuk – ott a kelletténél nyomatékosabban kifejezett tisztelet csak épen a hidegség egy elemét képviseli és határozottan a legkellemetlenebb a megtiszteltre nézve. Innen van például, hogy a legkedvezőbb vagyoni és társadalmi helyzetet magas műveltséggel egyesítő főrangú körökben a kor tisztelete a lehető legkisebb szerepet játsza, ott szinte általános a tegeződés; a fiatal mágnás ugyancsak meglepődnek, ha öregebb osztályorsósosa különös gyengéd kíméletet tanúsítana iránta; az öregebb főúr meg egyenesen zokon venné, ha korára célzó tiszteletadásokkal emlékeztetnék rá, hogy már bizonyos tekintetekben alsóbbrendű a fiatal baknál.

Mert nem jó dolog a kor. Már a serdülő gyermeknek is sok szomorú órát szereznek nevelői azzal, ha megszokott kedvteléseire azt mondják: ez már nem neked való. Mikor pedig a korban előhaladás már az erők csökkenését is jelenti, a legfájdalmasabb gondolat lehet, hogy: ezt már nem tehetem, mert nem tudnám úgy tenni, mint hajdanta, csúfot vallanék vele a fiatalabbak előtt. A csökkenő erejű öreg ugyanis azt szokta képzelni, hogy nálánál fiatalabb egyének előtt csak olyan helyzetekben, foglalkozásokban, kedvtelésekben, sportokban szabad mutatkoznia, amelyekben velük szemben még fölényben maradhat. Ha tehát a tornában már gyengébb lenne a fiataloknál, már ne is tornázzon, bármily egészséges lenne ez számára, hanem legfeljebb a söröző- vagy kártyázó-asztalnál vegye fel a versenyt a virgoncabbakkal. Mert ha két olyan erő találkozik össze, amelyek közül az egyik még növekedik, a másik már csökken – a kettő között csak úgy állhat fenn egyensúly, ha a második fölényes helyzetben van – mihelyt a növekvő erő a csökkenővel szemben túlsúlyba került, ez a túlsúly már feltétlen, kiegyenlíthetetlen. Ennek a ténynek átérzése okozza az elaggott emberek türelmetlenségét is olyan fiatalabbakkal szemben, akik az övéktől eltérő nézeteket mernek vallani és esetleg erősebben megindokolni, mintsem erre az öregek képesek. Természetes, hogy az öregek feltétlen fölényörzése nem teszi társaságukat kellemesebbé a fiatalok számára. Hogy kiki a magához hasonló

közt érzi magát legjobban, ez talán mindennél inkább a hasonló és különböző korú emberek kölcsönös érintkezésében, baráti csoportosulásában jut kifejezésre.

A korok egymásra következése egy oly élettani jelenség, melyet az ember már egyszer ki nem küszöbölhet a világból és ezért a kellő mértékben alkalmazkodnia is kell hozzá. Még a szocializmus is, mely pedig felállított eszményeiben legmesszebbre viszi az emberek egyenlősítését, nevelési indítványaiiban az eddiginél is nagyobb súlyt helyez az egyenlő korú gyermekek együttes nevelésére, sőt az együtt nevelt csoportoknak későbbi baráti kötelékekben együtt tartására.

Azonban hatalmunkban áll a korkülönbségek tényének legfájdalmasabb következéseit megszüntetni. És pedig nem a gyengébbeknek aranypapírba göngyölt alamizsnaként nyújtott előjogokkal, hanem a valódi emberi egyenlőség lehető megvalósításával. Ez az egyenlőség nem jelenthet egyenlő erőt és teljesítőképességet, de igenis az emberi érték egyenlő elismerését, az észszerű emberi szükségletek egyenlő biztosítását, a bánalmazások és kiaknázások elleni egyenlő védelmet. Ha ezek megvannak, kiki érintkezhetik azzal, akivel legjobban érzi magát, de másokban sem kell titkos ellenséget látni, akit csupán bizonyos félig babonás hagyományok tartanak vissza támadástól, hanem nyílt bizalommal közeledhetik mindenkihez, tekintet nélkül arra, hogy az hány évvel öregebb, vagy fiatalabb nálánál. Ehhez az eszményhez is legközelebb hozhat egy helyes szociálpolitika, mely minden embert közvetlenül kapcsol bele a társadalom kölcsönös gondoskodó, oltalmazó, támogató szervezetébe és ezzel felmenti egyes más, történetesen még vagy már erőteljesebb emberek kegyétől való függéstől. És megtanítja az embereket arra, hogy a legnagyobb egyéni erő is csak elenyésző eleme a társadalom mindnyájunkat életbentartó összerejének; tehát senkinek sincs oka a nálánál gyengébbeket kicsinyelni, vagy az erősebbeket irigyelni.